

PREFACI

Aquest llibre va néixer immediatament a continuació de *La ciutat captiva, Barcelona 1714-1860*, editat l'any 2008 i reeditat el 2015. Dificultats diverses n'han endarrerit l'edició fins ara, set anys després, però la intenció segueix sent la mateixa: traçar l'evolució de la ciutat de Barcelona des de la fi del setge de 1714 fins a l'albada del segle XX en dos volums independents, però íntimament relacionats.

A aquella *ciutat captiva*, sotmesa al militarisme borbònic i encerclada de murs hostils, segueix ara aquesta *ciutat expansiva*, igualment subordinada als capricis governamentals del règim, però amb una perspectiva de creixement d'aparença il·limitada. L'enderroc de la muralla, iniciat el 1854, i l'aprovació del Pla Cerdà, el 1860, posaren les bases de la construcció de l'Eixample, en realitat una ciutat nova deu vegades més gran que l'existent, estesa fins a connectar amb els altres municipis del pla, que acabaria per engolir, en una primera fase, el 1897.

El projecte era tan colossal, que molta gent de l'època estava convençuda que mai seria executat, però evidentment s'equivocava. En vista de la realitat, amb els carrers tot just insinuats per línies imaginàries, semblava impossible que algun dia es poguessin omplir d'edificis... i que hi hagués persones disposades a viure-hi. Certament, el procés inicial seria lent, amb una ocupació limitada a les àrees més pròximes a la ciutat vella, però de mica en mica agafaria embranzida. Aquest procés és el període que ens proposem explicar, de 1860 a 1900, quaranta anys cabdals, imprescindibles per comprendre la ciutat actual, quatre decennis durant els quals Barcelona passà de concentrar una població de poc menys de dos-cents mil habitants a més de mig milió, de disposar d'uns nou mil edificis a més de trenta mil, i d'ocupar una superfície de quinze quilòmetres quadrats a seixanta-dos. Les xifres mostren un creixement explosiu que canvià per sempre la seva fesomia urbana, però podrien resultar enganyoses si no tinguéssim en compte el context.

El 1860 encara eren possibles manifestacions de sorpresa com l'escrita per l'economista andalús Francisco José Orellana, amb motiu d'una exposició de productes industrials organitzada durant la visita de la reina Isabel II: *los que tal vez no conocían a Cataluña más que de oídas, y a quienes acaso habían dicho que este era un pueblo díscolo y rebelde, sólo merecedor de ser gobernado con el látigo; y los que mal informados, podían ignorar su cultura y hasta dudar de la importancia de sus progresos morales y materiales, se habrán desengañado.*

Per justificar-ho, l'autor desplega l'habitual llista de virtuts atribuïdes als catalans —sobrietat, amor al treball, seriositat, tendència a la sana alegria, lleialtat i, quan les circumstàncies ho requereixen, coratge i valentia—, mèrits que fàcilment podien esdevenir vicis en entrar en contradicció amb els interessos *generals*. El fet de constituir-se en societat moderna, és a dir, industrial, sense cap mena de suport de l'Estat, despertava l'admiració dels uns i la malfiança dels altres, que sempre s'acabarien imposant per una simple qüestió demogràfica.

Els esdeveniments produïts durant aquells anys mostren una successió accelerada d'esperances i desenganys: una revolució, la de setembre de 1868, frustrada per principis antagònics; un fugaç relleu dinàstic propiciat per un català, Joan Prim, que seria assassinat abans que el nou rei ocupés el tron; una República, presidida per dos catalans, que amb prou feines duraria sis mesos; una restauració monàrquica, acompanyada de promeses incomplertes de regeneració; un període d'expansió econòmica desmesurada, la Febre d'or, seguida d'una ensorrada financera sense precedents; un creixement urbà inevitable, però retardat amb tota mena d'argúcies governamentals; la pèrdua, en condicions lamentables, de les colònies d'ultramar; l'enorme sagnia entre la classe obrera, mobilitzada obligatòriament per participar en unes guerres perdudes abans de començar... Tot amanit amb una sèrie inacabable de *pronunciamientos*, vagues, revoltes, atemptats esfereïdors, estats d'excepció, detencions arbitràries, desterraments i execucions sumàries.

Amb una suma d'esforços individuals i col·lectius, Catalunya havia esdevingut un país industrial i Barcelona, la seva capital, una ciutat on es concentren totes les contradiccions entre una burgesia pròspera, una massa obrera creixent i una menestralia en regressió. La Barcelona antiga, provinciana i melindrosa com l'havien volgut presentar, s'evaporava dia a dia, desapareixia per deixar pas als tramvies, les fàbriques monumentals, les grans avingudes i els edificis espaterrants. Per completar el quadre, només calgué afegir la celebració de l'Exposició Universal de 1888 —de complicada gestació,

però inesperadament exitosa—, que proporcionà a Barcelona el reconeixement internacional que li mancava, a més de monuments i instal·lacions que atragueren els primers turistes a la ciutat.

El món modern s'obria pas cap al futur i Barcelona no estava disposada a quedar enrere, malgrat no disposar de les eines que li haurien calgut. A la manca de matèries primeres, calia afegir un sistema polític fallit, una dinastia regnant a la deriva, un imperi que s'enfonsava, una concepció econòmica caduca i una incomprensió persistent. No és d'estranyar que entre una gran majoria de catalans arrelés el republicanisme, que el proletariat es decantés cap a l'anarquisme utòpic i que, de manera transversal, florís el catalanisme polític, en defensa d'una llengua i una cultura amenaçades, sí, però també d'una concepció pròpia del progrés —diametralment oposada a la patrocinada pel règim—, meravellosament representada pel Modernisme, l'art global que seduí la burgesia il·lustrada i les elits culturals catalanes.

Són aquests els quaranta anys prodigiosos que ens proposem de narrar, amb l'ajut de les cròniques periodístiques del moment i les visions personals expressades en llibres de memòries. Hem tractat de ser justos a l'hora d'avaluar les opinions, cosa no sempre fàcil en tractar-se d'un període dominat per les passions, i hem procurat fugir de les versions fantasioses que l'historiador Artur Masriera adjudicava a *autores poco escrupulosos y lectores aborregados*, tan populars en la seva època com anacròniques en l'actualitat.

Us presentem, doncs, la narració d'uns fets transcendents de manera plana i comprensible. Aquest, si més no, és el nostre propòsit: donar l'oportunitat de revivre quaranta anys durant els quals Barcelona es constituí en urbs universal, en ciutat moderna capaç de liderar una nació i projectar-la cap al futur, malgrat entrebancs, errors i impediments.

Ens hi acompanyes?

Ròmul Brotons i Segarra